Ten geleide 9

Voorwoord 11

Inleiding

Van God, mens en kosmos en andere dingen 17

Eerste hoofdstuk
De westerse religies en het religieus denken 23
Religieus denken als voorwaarde voor religieuze openbaring 23
Symbolen van religieuze grondervaring en religieus denken in religies van de oervolkeren 29
Het fenomeen van de religieuze grondwoorden 36
Vorming van grondwoorden van religieus denken in het westers religieus monotheïsme 38
Andere profeten, tijden, ervaringen: vernieuwde grondwoorden 48
Vorming van grondwoorden van religieus denken in de westerse filosofie 52
De aard van de westerse religieuze grondwoorden 64

Tweede hoofdstuk
De eerste ontmoetingen van de westerse religies met de Griekse filosofie 73
Eenheid van het westers denken als hypothetische leidraad 73
De eerste ontmoeting van het westers religieus monotheïsme met de Griekse filosofie 74
Het verder samengaan van het religieus en het filosofisch monotheïsme 86
Naar een kern van eenheid en rationaliteit? 96

Derde hoofdstuk
De vraag naar het religieus oppositioneel denken 99
Het religieus denken van de paradoxen van ons bestaan 99
Algemeenheid en eigenheid van het oppositioneel denken in de religies en de filosofie 105
Het religieus oppositioneel denken als bijzondere ontdekking van 'wat is' 107
Uitdrukkingen van het religieus oppositioneel denken in de kunst 111
Kracht en falen van het religieuze en van de filosofie 115

Vierde hoofdstuk
De vraag naar de ratio van het westers monotheïsme 119
Een globale visie op de ratio van het westers religieus denken en ervaren 119
De religies en vormen van rationaliteit 120
Rationaliteit en natuurlijke intentionaliteit van het religieuze 124
De ruimere horizon van de ratio van het religieuze 127
Eerste niveau van de ratio van het westers monotheïsme 129
Bezwaren tegen 'absolute transcendentie' in de ratio van het westers monotheïsme 131
Tweede niveau van de ratio van het westers monotheïsme 134
Derde niveau van de ratio van het westers monotheïsme 139
De eenheid van de fundamentele paradox van het religieuze en perspectieven ervan 142
Korte synthese 145

Vijfde hoofdstuk
Omwegen van filosofie en religie op onderscheiden en toch saamhorige wegen 147
Filosofie: in onderscheid saamhorig met religie 147
De filosofische vraag naar het godsbestaan en het religieus denken 149
De ratio van het religieuze en het filosofisch rationalisme 151
De ratio van het religieuze en de metafysische en fenomenale zienswijzen op de paradoxen 154
De filosofische terugkeer naar het religieus denken vanuit het oppositionele 156
De eerste filosofisch analytische ontdekking van de ratio van de religies 159
Betekenis en invloed van het werk van Friedrich Schleiermacher 171

Zesde hoofdstuk
De vorming van religieus denken en ervaren tot godsdienst **181**
Religie en godsdienst als identiteitsprincipes 181
De ratio van het religieuze als identiteitsprincipe 188
Rituele identificatie versus identiteit vanuit de ratio 192
De ratio van het religieuze versus joodse, christelijke en islamitische cultuur 200

Zevende hoofdstuk
Het dwalen van de westerse godsdiensten in de paradoxen van het duister en het licht 207
Het antireligieus afwijzen door de godsdiensten van zijn van mens en wereld 207
De interpretaties van het Hooglied als 'religieus' ontkennen van het zijn van de mens 210
Miskenning van de natuur als antireligieuze machtsgreep van de religies 214
Nadere redenen voor het zoeken naar de denkwijzen van het westers monotheïsme 216
Verlies van oppositioneel denken in het christendom 217
Verlies van oppositioneel denken in het jodendom 225
Verlies van oppositioneel denken in de islam 238
Oppositioneel denken in het westers monotheïsme. Vergelijking en analyses 252

Achtste hoofdstuk
'Hemel en aarde' in de godsdiensten van het westers monotheïsme 265
Wat niet in woorden is uit te spreken. Wat niet met de geest is te denken 265
'Hemel' als ontmoeting van de mens in het werkelijke met zijn absolute grond 267

Negende hoofdstuk
Godsdienst als cultureel milieu voor religieus denken en ervaren 273
De primaire functie van de westerse godsdiensten 273
De ratio van het westers monotheïsme als leidende factor 274
Eigentijds herdenken van de westerse mystiek 279
Voldoende vrijheid tegenover culturele identificaties 284
De ratio van het monotheïsme als kritiek van de theologie 286
De harmonie van het oppositionele als norm voor godsdienstige beleving 290
De omkering van het ritueel 292

Geschiedenis als voltooiing van de openbaring 294
Het noodzakelijk onaf zijn van het godsbegrip en mensbegrip 295
De godsdiensten en het epos van de mens 296

Tiende hoofdstuk
Is iets goed omdat God het wil? 299
Gods wil en het goede. Een vraag 299
Ontwikkeling van de vraag naar het goede in het jodendom 300
Ontwikkeling van de vraag naar het goede in de filosofie 301
Toch een open vraag in de filosofie en het jodendom 304
Een joods zoeken naar het goede 305
Een islamitisch zoeken naar het goede 310
Een christelijk zoeken naar het goede 312
De band tussen het goede en onaf bestaan 315
Het goede als ontwerp 318
Het goede en de Wet 319
Concretere beelden voor de Wet 321

Elfde hoofdstuk
God en mens: als subject tot subject 323
Een oerreligie versus een westerse metafysica 323
Het oude subjectbegrip en het mystiek godsbegrip 324
Cusanus en het subjectbegrip 328
De indiaanse oermystiek en de subjectgedachte 334
Conclusies 340

Twaalfde hoofdstuk

Voorlopig eindpunt **341**

Epiloog
Een proeve van spiritualiteit **345**
Rationaliteit, werkelijkheid, godsdienstigheid 345
Proeve van eenvoudige spiritualiteit vanuit de ratio van het religieuze 353
De verlatenheid van God 356

Nota's 361

Bibliografie 379